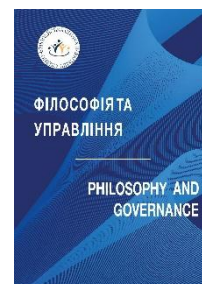

e-ISSN 3041-248X

Філософія та управління

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

Культурологічний аналіз розвитку креативних індустрій в Україні

Наталія М. Столярчук ¹ *

¹ Волинський національний університет імені Лесі Українки (Україна). Доцент кафедри культурології, к. філос. н., доцент.

* Автор-кореспондент, e-mail: natalia100lyarchyk@gmail.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

отримана:

7 листопада 2024 р.

переглянута:

12 грудня 2024 р.

прийнята:

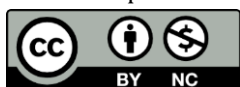
15 грудня 2024 р.

опублікована

онлайн:

26 грудня 2024 р.

Авторське право ©
2024 автора

Цей твір ліцензовано
на умовах Ліцензії
Creative Commons
«Із Зазначенням
Авторства –
Некомерційна 4.0
Міжнародна» (CC BY-
NC 4.0).

DOI:

[10.70651/3041-
248X/2024.3-4.06](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.3-4.06)

Стаття присвячена культурологічному аналізу розвитку креативних індустрій в Україні. У роботі висвітлюється значення креативних індустрій у культурному та економічному розвитку країни, їхній вплив на збереження національних культурних цінностей та адаптацію до глобальних тенденцій. Актуальність теми зумовлена зростаючою роллю цих індустрій у сучасному світі як інструменту інноваційного розвитку та соціально-культурної трансформації. Мета дослідження – здійснити комплексний культурологічний аналіз креативних індустрій України, зосереджуючись на їхньому зв'язку з людиноцентричним підходом. У рамках цього завдання визначено основні поняття, ключові елементи та проблематику розвитку креативних індустрій, а також розглянуто вплив культурологічних цінностей на економічні та культурні процеси. В ході наукового дослідження використовувалися загальнонаукові методи пізнання: описовий аналіз для систематизації та інтерпретації даних; компаративний аналіз, що дозволив порівняти український та міжнародний досвід; аналітичний метод, спрямований на вивчення взаємодії культурних цінностей та економічних факторів, які формують креативні індустрії. Результати дослідження показують, що креативні індустрії України, такі як медіа, мистецтво, дизайн, музика, література та архітектура, відіграють вирішальну роль у збереженні культурної спадщини, популяризації інновацій та стимулюванні економічного зростання. Стратегічне включення цієї сфери до законодавства у 2017 році свідчить про офіційне визнання їхньої вагомості. Водночас недооцінка потенціалу креативних індустрій, зокрема через ізольоване сприйняття культури та економіки, уповільнює їхній розвиток. Інтеграція людиноцентричного підходу відкриває нові перспективи для вивчення та активізації взаємозв'язків між творчими ініціативами та економічними процесами. У дослідженні також акцентується увага на викликах і перспективах, що постають перед креативними індустріями в умовах війни. Одним із ключових факторів їхнього подальшого розвитку визначено реінтеграцію фахівців, які були змушені виїхати за кордон через воєнні дії. Повернення цих фахівців, їхня інтеграція у національний культурний і економічний контекст здатні сприяти модернізації інфраструктури, активізації міжнародного партнерства, відновленню економіки та підвищенню якості життя в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

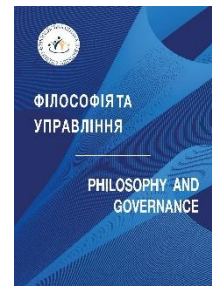
креативні індустрії, культурологічний аналіз, людиноцентризм, економіка, інновації.

e-ISSN 3041-248X

Philosophy and Governance

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

Cultural analysis of the development of creative industries in Ukraine

Nataliia Stoliarchuk ¹ *

¹ Lesya Ukrainka Volyn National University (Ukraine). Associate Professor at the Department of Cultural Studies, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor.

* **Corresponding Author**, e-mail: natalia100lyarchyk@gmail.com

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

Received:

7 November 2024

Revised:

12 December 2024

Accepted:

15 December 2024

Published online:

26 December 2024

Copyright © 2024
by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

DOI:

[10.70651/3041-248X/2024.3-4.06](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.3-4.06)

The article focuses on the cultural analysis of the development of creative industries in Ukraine. It highlights the significance of creative industries in the cultural and economic advancement of the country, their role in preserving national cultural values, and their adaptation to global trends. The relevance of the topic is driven by the growing importance of these industries in the modern world as a tool for innovative development and socio-cultural transformation. The aim of the study is to conduct a comprehensive cultural analysis of Ukraine's creative industries, emphasizing their connection to a human-centered approach. Within this framework, the study defines key concepts, identifies core elements and challenges in the development of creative industries, and examines the influence of cultural values on economic and cultural processes. The research employed general scientific methods of cognition: descriptive analysis for data systematization and interpretation; comparative analysis, which facilitated a comparison of Ukrainian and international experiences; and an analytical method aimed at studying the interaction between cultural values and economic factors shaping the creative industries. The findings demonstrate that Ukraine's creative industries, including media, art, design, music, literature, and architecture, play a crucial role in preserving cultural heritage, promoting innovation, and stimulating economic growth. The strategic incorporation of this sector into legislation in 2017 reflects its officially recognized importance. However, the underestimation of the potential of creative industries, particularly due to the isolated perception of culture and economy, hinders their development. The integration of a human-centered approach opens new opportunities for exploring and enhancing the connections between creative initiatives and economic processes. The study also highlights the challenges and prospects faced by creative industries during wartime. One of the key factors for their further development is the reintegration of professionals who were forced to leave the country due to military actions. The return and integration of these professionals into the national cultural and economic context could contribute to the modernization of infrastructure, the strengthening of international partnerships, economic recovery, and an improved quality of life in Ukraine.

KEYWORDS

creative industries, cultural analysis, human-centered approach, economy, innovation.

1. Вступ

Креативні індустрії в Україні відіграють стратегічно важливу роль у культурному та економічному розвитку країни. Цей сектор, що охоплює діяльність у галузях мистецтва, медіа, дизайну, музики, літератури та інших креативних сферах, визначається через його внесок в інновації, культурне збагачення та створення економічної вартості. Розвиток цих індустрій стимулює зростання національної економіки, забезпечуючи тисячі робочих місць та сприяючи глобальному визнанню української культури.

Законодавче визнання креативних індустрій у 2017 році підтвердило їх значення як необхідної складової для сталого розвитку. Враховуючи потенціал цих індустрій до відродження культурних та національних цінностей, держава почала приділяти більше уваги підтримці та розвитку цих секторів. Це спрямовано на створення умов, при яких креативність та інноваційність можуть процвітати, що включає фінансові стимули, оновлення інфраструктури та розширення міжнародного співробітництва.

Проте, попри стратегічне планування та підтримку, існують виклики, які обмежують повний потенціал креативних індустрій в Україні. Відсутність інтеграції між культурною та економічною політикою, недооцінка культурного вкладу в економічне зростання та потреба в більш глибокому розумінні культурних процесів як драйверів соціального розвитку ставлять під загрозу ефективність реалізації потенціалу креативних індустрій. Розв'язання цих проблем вимагає зосередження на комплексному підході до розвитку культурно-креативного сектора, в якому культурна політика та економічний розвиток поєднуються для досягнення спільної мети.

2. Огляд літературних джерел

Питання культурологічного аналізу розвитку креативних індустрій в Україні є достатньо дослідженим у вітчизняній науковій літературі, що підтверджується наявністю широкого спектра публікацій на цю тему. Висвітлення даної проблематики охоплює різні аспекти, зокрема роль креативних індустрій у забезпеченні сталого розвитку, їхній вплив на економіку та культуру, а також специфіку їх функціонування в умовах сучасних викликів.

Важливий внесок у розвиток цієї теми зробила М.А. Василець [1], яка досліджує взаємозв'язок між культурними індустріями та сталим розвитком, звертаючи увагу на їхню роль у формуванні економічного потенціалу країни. С.В. Галюк [2] розглядає креативні індустрії як складову сучасної культури, наголошуючи на їхньому значенні для суспільного прогресу. О. Ніколаєва разом із колегами [5] проаналізували вплив креативних індустрій на економіку України, підкреслюючи їхню інтегральну роль у формуванні конкурентоспроможної економічної моделі. Культурологічний аналіз детермінант розвитку креативних індустрій представлений у дослідженні Х. Плечан [6], яка акцентує увагу на специфіці їхнього функціонування через призму культурологічних факторів. Значний вклад у вивчення ролі медійних сфер у креативних індустріях зробила Г.П. Погребняк [7], яка досліджує функції кіно, телебачення та радіо у формуванні сценічного мистецтва. М.О. Проскуріна [8] аналізує креативні індустрії як важливий елемент економічної діяльності, показуючи їхній потенціал у розширенні робочих місць та розвитку бізнесу. Сучасні виклики креативного сектору України, зокрема у період війни, висвітлюються у звітах громадських організацій [9]. Вони демонструють глибокий вплив кризових умов на функціонування індустрій та розглядають можливості адаптації до нових реалій. Висновки цих звітів доповнюють аналітичний огляд Х. Фаріні [10], де представлено актуальні тенденції розвитку креативних індустрій в Україні.

Для розкриття теми також використовувалася експертна література, що включає сучасні публікації у мережі Інтернет, такі як звіти організацій "Warto" [3] та Інституту стратегії і культури [4], які надають аналітичні дані про стан і перспективи розвитку креативних індустрій.

Попри значну кількість літератури з даної теми, відчувається нестача систематизованого матеріалу, який би комплексно охоплював культурологічний аналіз розвитку креативних індустрій в Україні. Тому у ході дослідження інформацію було проаналізовано, погруповано та подано у світлі визначеної теми для подальшого використання в наукових дослідженнях.

3. Постановка завдання

Мета цього дослідження полягає у комплексному аналізі креативних індустрій України через призму культурологічного підходу, орієнтованого на людиноцентризм. Завдання включають: визначення поняття креативних індустрій і їхніх ключових елементів, осмислення людиноцентричного культурологічного підходу та його впливу на культурні та економічні процеси, а також аналіз поточного стану та проблематики, яка впливає на розвиток цих індустрій в Україні.

4. Методи та матеріали

Для здійснення культурологічного аналізу креативних індустрій України застосовуються загальнонаукові методи, включно з дескриптивним аналізом, який дозволяє систематизувати, описати та інтерпретувати існуючі дані. Компаративний аналіз використовується для порівняння українського досвіду з міжнародними практиками, виявляючи унікальні особливості та загальні тренди. Аналітичний метод забезпечує критичне осмислення взаємозв'язків між культурними цінностями та економічними факторами, що формують ці індустрії.

5. Результати та обговорення

Культурні та креативні індустрії формують основу креативної економіки, яка відіграє ключову роль у створенні робочих місць, сприяє загальному добробуту суспільства, підвищує самоповагу особистостей і покращує якість життя на широку масштаб, згідно з доповіддю Міжнародної комісії ООН з питань освіти, науки та культури. Культурні та креативні індустрії служать двигунами економічних, соціальних та культурних перетворень, що значно впливають на функціонування суспільства і є ключовими для забезпечення сталого розвитку, що охоплює економічні, соціальні та екологічні аспекти [1]. Важливість креативної економіки полягає у її здатності до відродження національних культурних цінностей та адаптації до сучасних глобальних вимог. З огляду на це, розвиток креативних індустрій в Україні можна розглядати як важливий фактор культурного ренесансу, який водночас є стратегічним ресурсом для економічного зростання та міжнародного визнання [4].

Культурні та креативні індустрії мають багатогранний та міжсекторальний характер, що зумовлено широкою культурною діяльністю населення. Проте, їхній потенціал часто залишається недооціненим у країнах Східного партнерства, а також у багатьох інших регіонах світу. Це стосується як політиків, так і органів влади, а також суспільства загалом, включаючи представників самих культурних індустрій. Ці індустрії рідко розглядаються як інтегральна частина економіки, частково через обмежені докази їхнього вкладу в загальне зростання та покращення якості життя. Для багатьох людей культура та економіка — це дві ізольовані сфери, які не перетинаються. Більшою мірою ця проблема зумовлена вузьким розумінням сенсу креативна індустрія, де розглядається виключно культурна діяльність у закладах культури [10].

Тим часом поняття "креативні індустрії" стало частиною українського законодавства у 2017 році. Термін "креативні індустрії" вживається у множині, оскільки охоплює широкий спектр різноманітних економічних галузей, заснованих на креативності, інноваціях та культурних продуктах. Це поняття включає безліч секторів, таких як медіа (у тому числі кіно, телебачення, радіо, видавництво), мистецтво, дизайн (графічний, промисловий, веб-дизайн), музика, література, архітектура, реклама, мода, організація виставок, відеоігри та інші. Усі ці галузі поєднані спільним використанням креативного підходу в процесі створення товарів та послуг, що відображає різноманітність та складність цього економічного сектора. Креативні індустрії представляють собою великий сегмент економіки, який інтегрує в себе різні галузі, засновані на креативності, інноваційності та культурних виробках. Такі галузі зазвичай займаються створенням, виробництвом або розповсюдженням продукції та послуг, що характеризуються високим рівнем оригінальності та включають індивідуальний та артистичний підхід.

Враховуючи таке трактування креативних індустрій, стає зрозумілим, що майбутній економічний розвиток повинен опиратися на розвиток креативних індустрій.

Культурологічний підхід у дослідженні формування та розвитку креативних індустрій в Україні виступає як науково-методологічна платформа для вивчення культурно-креативного простору країни. В основі цього підходу лежить людиноцентризм, що передбачає сприйняття творчого середовища через призму культурних цінностей, акцентуючи увагу на успішності культурної активності, саморозвитку та самовизначенні особистості в умовах динамічного світу культурно-творчих процесів. Особливо важливим у цьому контексті є те, що культурологічна рефлексія відкриває нові теоретико-методологічні горизонти для розуміння процесів трансформації та багатогранності креативних індустрій, які активно розвиваються в Україні [6].

Культурологічний аналіз розвитку креативних індустрій в Україні дозволяє окреслити спектр взаємодоповнюючих детермінантів, які є ключовими для розуміння цих процесів. До них належать:

- пізнання культурного розмаїття як основи для збагачення суспільного розвитку;
- оцінка культурного змісту та цінностей, що визначають орієнтири розвитку творчих індустрій;
- вивчення культурно-креативного простору, який формується як платформа для взаємодії різних агентів культури;
- аналіз культурної динаміки та змін, які визначають вектори розвитку [6].

Розвиток креативних індустрій в Україні характеризується специфічними національно-культурними особливостями, зокрема:

- значною роллю культурного спадку як джерела натхнення для творчих ініціатив;
- активною інтеграцією сучасних технологій у процеси культурного виробництва;
- зростанням значення креативних кластерів, які забезпечують ефективну взаємодію творчих агентів на регіональному та локальному рівнях [6].

Розглянемо поточний стан розвитку креативних індустрій в Україні. Сучасні науковці тісно поєднують креативну індустрію із цифровізацією, а айдівців – як ключових фігурантів розвитку креативної індустрії. Розвиток культурних та креативних індустрій в Україні характеризується активним включенням висококваліфікованих фахівців, де Україна стала одним з провідних центрів аутсорсингу, зокрема у таких містах як Київ, Харків та Львів. Це сприяло зростанню таких інноваційних платформ як Startup Ukraine та UNIT.City, які надають підприємцям доступ до важливих ресурсів і мережі інвесторів [10].

Окрім комп'ютерного програмування, до п'ятірки лідерів за внесок у валовий внутрішній продукт у сфері креативних індустрій входять також рекламні агентства (12%), консультаційні послуги з інформатизації (10%), діяльність в області телевізійного мовлення (9%), а також виробництво кінофільмів та телевізійних програм (4%) і посередництво у розміщенні реклами у ЗМІ (4%) [5].

Окремий вид культури та мистецтва – телевізійні програми. Г. Погребняк аналізує окремі категорії телевізійних програм, характеризуючи їх як інтелектуально насичені. Ці програми, за словами авторки, здебільшого побудовані на складних запитаннях і відповідях, де головну роль відіграє один учасник. Проекти такого типу, хоч і спрямовані на демонстрацію інтелектуальних здібностей учасників, на практиці перетворюються на видовища з елементами різних жанрів, включаючи драматичні інсценізації, комедійні скетчі, музичні виступи та вікторини. Погребняк стверджує, що чим більше режисер включає різноманітних елементів до програми, тим вона привабливіша для глядача. Особливу увагу вона приділяє ролі телеведучих, які зазвичай є відомими акторами або популярними особами зі світу шоу-бізнесу, і конкурсантам, які вже змагалися і виграли призи [7, с.261].

Хоча ігрові шоу можуть бути недорогими у виробництві, вони приносять значні прибутки каналам і їхнім партнерам, які зазвичай залишаються таємницею. Ці програми не тільки підтримують стабільний інтерес широкої аудиторії, але й сприяють розвитку креативних індустрій у телевізійному просторі, як підтверджується в роботі А. Юсиповича. Він стверджує, що такі проекти є популярними серед глядачів усіх вікових груп і соціальних статусів, а участь у них дозволяє глядачам продемонструвати свої знання та отримати задоволення від процесу гри. Так, перемога в одному з інтелект-шоу дозволила колишньому студенту не тільки здобути значні кошти на освіту, але й змінити своє життя, ставши науковцем і сприяючи покращенню екологічної ситуації в Україні [11].

Ще один цікавий і перспективний вид креативної індустрії в Україні – кінематограф. Вивчаючи вплив кінематографу на розвиток сучасної креативної економіки, варто зазначити,

що кіноіндустрія активно використовує візуальні можливості для ілюстрації різноманітних аспектів квіз-індустрії. Наприклад, у 2008 році було випущено пригодницьку драму "Мільйонер з нетрів", зняту британськими та індійськими режисерами Дені Бойлом і Лавлін Тандан. Фільм отримав широке визнання, здобувши вісім премій "Оскар" та чотири "Золотих глобуси", і став номінантом на MTV Movie Awards. Світовий успіх кінопроекту, з бюджетом в 15 мільйонів доларів і касовими зборами у 378 мільйонів доларів, підтверджує його фінансову віддачу та значний вклад у кінопродукцію. Крім того, головні молоді актори фільму, які досягли повноліття, отримали значні гонорари з коштів, вкладених у трастові фонди, що підкреслює позитивний вплив кінематографічних ініціатив на розвиток креативних індустрій [2].

Згідно з українським планом розвитку культури та креативних індустрій [4], одна з ключових реформ в Україні має на меті підвищення рівня культурного розвитку. Очікується, що реформа значно покращить надання культурних послуг громадянам через модернізацію культурних закладів, оновлення законодавства, забезпечення легшого доступу до культурних ресурсів, стимуляцію креативних індустрій, а також захист і відновлення культурної спадщини. Також реформа передбачає розвиток проєктів, які підтримуватимуть здоров'я та добробут, створюватимуть можливості для самовираження через створення унікальних українських культурних продуктів, особливо для підтримки ветеранів та інших вразливих груп, а також сприятиме поверненню українських переселенців з-за кордону. Ці заходи також мають на меті посилення міжнародних партнерств і стали підтримку через культурну дипломатію.

У рамках реформи планується зміцнення культурних об'єктів та інституцій, інвестування в реставрацію пошкодженої культурної інфраструктури. Також передбачено розробку та затвердження Стратегії розвитку української культури до першого кварталу 2025 року, яка має на меті забезпечення українців якісними та доступними культурними послугами, розвиток спроможностей культурних інституцій для розширення доступності та практик залучення, а також зміцнення міжнародних культурних зв'язків та підтримку креативних індустрій [4].

Та попри перспективні стратегії розвитку креативних індустрій України, на сьогодні потрібно вирішити одну ключову проблему – повернення людей, які масово евакуювалися до країн ЄС через воєнні дії. Більшість з них взяли можливість оформити дозвіл на роботу та доступ до основних соціальних послуг за кордоном, що вказує на низьку можливість повернення до України найближчим часом. Основними чинниками, які спонукають до повернення, є покращення безпекових умов в Україні та сімейні обставини, однак, багато хто стикається з труднощами адаптації, зокрема з проблемами знайдення житла та роботи. Така ситуація вимагає зосередження зусиль на створенні умов для реінтеграції фахівців та розробки політик, які б підтримували розвиток креативних індустрій в країні [9].

6. Висновки

Аналізуючи розвиток креативних індустрій в Україні, можна виявити вирішальну роль цієї сфери у культурному та економічному розвитку країни. Креативні індустрії, що включають медіа, мистецтво, дизайн, музику, літературу, архітектуру та інші, є ключовими векторами інновацій та культурного ренесансу. Вони не лише сприяють економічному зростанню, але й зберігають та розвивають національні культурні цінності, адаптуючи їх до глобальних трендів. Це підтверджується стратегічним включенням креативних індустрій в українське законодавство у 2017 році, що вказує на офіційне визнання їх значення.

Потенціал креативних індустрій часто залишається недооціненим через ізольоване сприйняття культури та економіки як неперетинальних сфер. Це відображається в обмеженому розумінні і врахуванні їхнього вкладу в загальний соціальний і економічний розвиток. Акцент на людиноцентризмі у культурологічному підході до аналізу креативних індустрій відкриває нові методологічні горизонти для вивчення взаємодії культурних цінностей з економічними процесами, спрямованими на творчість і інновації.

З урахуванням стратегій розвитку культури та креативних індустрій в Україні, які передбачають модернізацію інфраструктури та міжнародне партнерство, важливо зосередити увагу на реінтеграції фахівців, що виїхали через воєнні дії. Підтримка повернення таких фахівців і залучення їх до розвитку креативних індустрій може стати ключовим фактором не тільки у відновленні економіки, але й у збереженні культурної спадщини і підвищенні якості життя в Україні.

References

1. Vasylets, M. A. (2021). Rol kulturnykh ta kreatyvnykh industrii u zabezpechenni staloho rozvytku [The role of cultural and creative industries in ensuring sustainable development]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Ekonomichni nauky*, 6(1), 40–44. <https://doi.org/10.18523/2519-4739.2021.6.1.40-44> (in Ukrainian)
2. Galyuk S. (2024). Creative industries as a component of modern culture. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, (1), 119–125. <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/302043/294091> (in Ukrainian)
3. Doslidzhennia stanu kreatyvnoi haluzi ochyma pratsivnykiv 2024: Insaiity, vyklyky ta trendy [Research on the state of the creative industry through the eyes of employees 2024: Insights, challenges, and trends]. (2024). War to. <https://www.warto.com.ua/2024/10/07/doslidzhennya-stanu-kreatyvnoyi-galuzi-ochyma-pracvivnykiv-2024-insaiity-vyklyky-ta-trendy> (in Ukrainian)
4. Kultura ta kreatyvni industrii Ukrainy: Yak pratsiuvaty i zmitsniuvaty krainu [Culture and creative industries of Ukraine: How to work and strengthen the country]. (2024). Instytut stratehii i kultury. <https://isc.lviv.ua/kultura-ta-kreatyvni-industriyi-ukrayiny-yak-skladova-zmicznennya-suspilstva> (in Ukrainian)
5. Nikolayeva, O., Onopriienko, A., Taran, S., Sholomytskyi, Yu., & Yavorskyi, P. (2021). Kreatyvni industrii: vplyv na rozvytok ekonomiky Ukrainy [Creative industries: impact on the development of Ukraine's economy]. <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/04/KSE-Trade-Kreativni-industriyi-Zvit.pdf> (In Ukrainian).
6. Pletsan, Kh. (2022). Kontseptualni pidkhody do vyznachennia determinant kreatyvnykh industrii u konteksti kulturolohichnoho analizu [Conceptual approaches to defining determinants of creative industries in the context of cultural analysis]. *Kulturolohichniy almanakh*, (4). <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.4.27> (in Ukrainian)
7. Pohrebniak, H. P. (2017). *Kino, telebachennia i radio v stsenichnomu mystetstvi* [Cinema, television, and radio in performing arts]. Kyiv: NAKKKiM. URL: <https://surl.li/fcudiy> (in Ukrainian)
8. Proskurina, M. O. (2015). Kreatyvni industrii yak seredovyshe ekonomichnoi diialnosti [Creative industries as an environment of economic activity]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, (8), 242–245. <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/50.pdf> (In Ukrainian)
9. Stan kultury ta kreatyvnykh industrii pid chas viiny – rezultaty doslidzhennia [The state of culture and creative industries during the war – research results]. (2022). *Hromadskyi prostir*. <https://surl.li/suepgg> (in Ukrainian)
10. Farinia, Kh. (2024). Rozvytok kulturnykh ta kreatyvnykh industrii v Ukraini [Development of cultural and creative industries in Ukraine]. *Lanka*. <https://lanka.pro/wp-content/uploads/2024/03/8.pdf> (in Ukrainian)
11. Yusypovych, A. V. Typy prohram rozvazhalnoho telebachennia Ukrainy [Types of entertainment television programs in Ukraine]. *Electronic Library of the Institute of Journalism*. <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2122> (in Ukrainian)